

4. What the U.S. Can Learn About Electronic Voting From This Tiny Eastern European Nation // Time. 01.03.2019. URL: <https://time.com/5541876/estonia-elections-electronic-voting/> (дата звернення 08.05.2020).

5. Петровець О. Операція «електронізація», або Чи готова Україна до онлайн-виборів? // Електронне видання Українська правда. 18.03.2019. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2019/03/18/7209309/> (дата звернення: 07.05.2020).

Гніздюх Н.

студент 1 курсу

юридичного факультету

Тернопільського національного

економічного університету

керівник: к.ю.н., доцент, доктор права Українського

вільного університету, завідувач кафедри

теорії та історії держави і права THEU

Кравчук М.В.

СУДОВА СИСТЕМА В ЗУНР

Актуальність теми. За умов здійснення в Україні судової реформи, є потреба у вивченні та детальному аналізі історико-правового досвіду діяльності держав, котрі утворилися на теренах України, зокрема Західної Української Народної Республіки, щодо побудови судової системи.

Важливим елементом механізму держави були судово-прокурорські органи ЗУНР. Оскільки вони склали один з різновидів державної влади і відігравали велику роль у правозахисній системі держави. За твердженням М. Кравчука: «Західноукраїнська Народна Республіка стала прикладом можливого українського державного правопорядку, що ґрунтувався на розумному гуманізмі й поступовому утворенні демократичних засад у суспільстві. У досить короткий строк були сформовані основні ланки державного механізму ЗУНР – центральні і місцеві органи влади й управління, правоохоронні органи, Збройні Сили» в тому числі система судів [7, с.202].

Дану тему досліджували такі науковці: О. Вівчаренко, Н. Єфремова О. Карпенко, М. Кобилецький, О. Кондратюк, О. Копиленко, М. Кравчук, О. Мироненко, А. Мицак, Б. Тищик, В. Чехович. Проте в історико-правовій науці недостатньо досліджено суд і судочинство в Західноукраїнській Народній Республіці періоду 1918-1919 років.

Метою даної наукової статті є спроба проаналізувати особливості формування судових органів ЗУНР, яке здійснювалося під час війни та в короткий термін, і за умови відсутності на початках власного законодавства.

Об'єкт дослідження: історико-правовий досвід формування та функціонування судової системи в Україні на початку ХХ ст.

Предмет дослідження: особливості та специфіка формування судової системи та судочинства в ЗУНР, їх законодавче закріплення.

З перших днів свого існування Західноукраїнська Народна Республіка розпочала формування національної судової системи, оскільки австрійська влада без застережень ставилася до призначення в Галичині українців на посади суддів, а також для цього були відповідні умови, зокрема наявність кваліфікованих фахівців-українців [11, с. 65].

Судові органи безпосередньо відіграють дуже важливу роль у здійсненні правосуддя та забезпечення правопорядку в державі. 9 листопада 1918 р. Українська Національна Рада створила вищий розпорядчий орган – Державний Секретаріат, в складі якого було Державне секретарство судівництва, до компетенції якого входила організація системи судоустрою новоствореної держави [8 с. 68].

На початках формування держави судівництво ЗУНР здійснювали суди, що знаходилися до листопада на території «Австрійського вищого суду крайового у Львові» і від

її імені розглядали судові справи. Тому, в першу чергу, була потреба в зміні старих законів, на яких базувалась охорона Австро-Угорської держави та вироблення нової структури судів. Судову владу ЗУНР, у період її становлення, очолив Державний Секретар судівництва та її секретар О. Бурачинський, який розгорнув активну діяльність з перебудови судівництва [10].

У листопаді ЗУНР як новостворена держава відразу поширила свою владу на усі важливі сфери суспільних відносин, у тому числі й судочинство, причому цей процес відбувався в короткий термін щодо всіх рівнів судових інстанцій. Наприклад, за місцевою ініціативою було створено комісаріати деяких судових округів [1, с. 134].

Становлення судової системи ЗУНР у її початковому варіанті фактично завершилось прийняттям Українською Національною Радою 21 листопада 1918 р. закону «Про тимчасову організацію судів і влади судейської». У законі зазначалось, що австрійське законодавство про організацію судів і порядок здійснення судочинства залишається до його скасування [3, с. 191]. Тому колишні австрійські законодавчі основи судочинства значною мірою зберігали чинність на території ЗУНР. Згідно з законом «Про тимчасову організацію судів і влади судейської» від 21 листопада 1918 р. всі суди, що перебували в окрузі Вищого крайового суду (м. Львів), ставали судами ЗУНР, які повинні були вирішувати кримінальні та цивільні справи. Крім того, згаданий закон залишив без кардинальних змін колишню австрійську систему загальних судів. Колишні повітові суди ставали повітовими судами ЗУНР, а окружні суди – окружними судами ЗУНР. Діяльність колишніх австрійських крайових судів у Львові і Чернівцях припинялася, замість них діяли окружні суди. Законом «Про тимчасову організацію судів і влади судейської» на території ЗУНР було передбачено також суди вищих інстанцій. Планувалось утворення Найвищого державного суду у Львові [3, с. 191-192].

Отож судова система ЗУНР відрізнялася лише частково від судової системи Австро-Угорщини. Її низову ланку становили повітові суди, які були судами першої інстанції і в свою чергу поділялися на цивільний, кримінальний і виконавчий відділи. Кримінальний відділ розглядав справи про неповагу до влади, неповагу до державної символіки, та злочини малої та середньої важкості. Цивільний відділ суду розглядав справи, які стосувалися купівлі-продажу майна чи сплати аліментів, оренди, позики та встановлення батьківства та ін. Українська Національна Рада 11 лютого 1919 р. прийняла два важливі закони щодо діяльності судів республіки у цивільному і кримінальному судочинстві. Законом «Про розмежування компетенції повітових та окружних судів в цивільних справах» розмежовано їхню компетенцію щодо окремих категорій справ, збільшено суми судового мита при розгляді цивільних справ.

Судами другої інстанції були окружні суди, які були утворені ще в Австрійській імперії внаслідок реорганізації крайових судів. Структуру окружного суду становили три відділи: кримінальний, цивільний та президіальний. Окружні суди ЗУНР були відповідно другою інстанцією для повітових судів, в яких можна було оскаржити рішення та вироки, які були винесені в повітових судах. У їх юрисдикції перебували кримінальні справи про важкі злочини [6, с. 71-89].

Окружні суди ЗУНР також розглядали цивільні справи, які не підпадали під юрисдикцію повітових судів. Зокрема це були справи про визнання особи померлою, усиновлення, торгові та вексельні спори тощо. Крім того, окружні суди вирішували земельні спори, про достовірність нотаріально засвідчених документів, про договори щодо користування земельними ділянками [6, с. 89].

Щодо присяжних, то вони діяли лише при окружних судах, через безліч незручностей та перешкод, а згодом суд присяжних взагалі було призупинено терміном на один рік.

У ЗУНР утворення вищої судової ланки мало перешкоди через складні політичні, економічні та військові труднощі. На відміну від Австрійської судової системи, в ЗУНР були утворені суди: Вищий і Найвищий, проте їх реальне формування так і не відбулося. На заміну цьому був прийнятий закон «про тимчасове судочинство в цивільних і кримінальних справах у другій і третій інстанціях в час надзвичайних відносин, викликаних війною», який був прийнятий Українською Національною Радою 15 лютого 1919 року. У даному законі було

затверджено, що на час «надзвичайних відносин, спричинених війною», функції, передбачених законодавством ЗУНР Вищого Суду та Найвищого Державного Суду, виконували окремі сенати, які були утворені при судових органах першої інстанції. Також апеляційний розгляд відбувався безпосередньо в окремому судовому сенаті другої інстанції, і складався з п'яти суддів, один з яких мав бути головуючим. Касаційний розгляд проводився в окремому судовому сенаті третьої інстанції, у складі трьох суддів, один з яких повинен головував [4, с. 227].

Також слід звернути увагу на військову юстицію. 8 листопада 1918 року Українська Генеральна Команда прийняла рішення про створення військово-польового суду. Їх юрисдикція поширювалась не тільки військовослужбовці, але й цивільні особи які вчинили «заворушення публічного спокою, грабунок, крадіжку та інші злочини». Цей Акт визначив компетенцію польових судів: «всі справи офіцерські, справи шпіонажу та підмоги неприятелів» та інші. У польових судах за дозволом ДСВС могли брати участь адвокати [9, с. 120-121]. Участь адвоката у судочинстві вказувало на гуманізм і справедливість судочинства, в тому числі, в період війни.

У столиці держави планувалося створення Найвищого військового трибуналу, як суд найвищої інстанції. Військові обласні суди діяли при створених Державним секретарством військових справ Львівській, Тернопільській та Станіславській військових областях, а при окружних військових командах – окружні військові суди. На час військових дій у Львові судочинство у місцевій військовій області виконував польовий суд Начальної Команди Галицької Армії [2].

Розпорядженням Державного Секретаріату ЗУНР від 3 грудня 1918 року було утворено при кожній окружній команді військово-польові суди окружної команди Українських військ. У січні 1919 року утворено польовий суд Начальної Команди Українських військ і польові суди групи «Північ», «Південь», та групи «Львів». Цей суд зазвичай розглядав офіцерські справи зокрема справи про шпигунство та надання допомоги ворогу [5].

Висновки: ЗУНР відразу приступила до створення власної судової системи, яка базувалася на відповідній нормативній базі, зокрема, на Законі «Про тимчасову організацію судів і влади судейської». Вона мала чітко розроблену систему як складову структури державного апарату. Судова система була важливою ланкою забезпечення функціонування її державного механізму. Всі органи діяли на підставі нормативно-правових актів, ще чинних з часів австрійського правління, та прийнятих національних законів. Суд складався з трьох інстанцій, кожна з яких мала відповідні повноваження, та розглядала справи, котрі підпадали під її юрисдикцію. Втручання в діяльність суду категорично заборонялося та контролювалося. Також слід відмітити, що складна військова ситуація в ЗУНР зумовила запровадження військово-польових судів, які були необхідні для забезпечення правопорядку у війську і новоствореній державі.

Отже, історико-правовий досвід ЗУНР є повчальним для сучасної чинної влади України, особливо у сфері судочинства.

Список використаних джерел

1. Василик І. Б. Кость Левицький: від адвоката до прем'єра ЗУНР. Монографія. К.: Поліграф, 2012. 176 с.
2. Вістник Державного секретаріату військових справ. Ч. 2. Тернопіль. 14 грудня. 1919. С. 19.
3. Єфремова Н. В., Тищик Б. Й., Марчук В. Т. Суд і судочинство в УНР, Українській державі, ЗУНР (1917-1920 рр.). Одеса, 2007. 280 с.
4. Західноукраїнська Народна Республіка 1918-1923 рр. Олександр Карпенко, Катерина Мицан. Івано-Франківськ, 2001. 712 с.
5. Кобилецький М. М. Утворення ЗУНР, її державний механізм та діяльність (1918–1923 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01. «Теорія та історія держави і права». Львів, 1998. 23 с.

6. Кондратюк О. В. Судова система та судочинство в Галичині у складі Австро-Угорщини (1867 – 1918 рр.): дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.01. Львів, 2006. 203 с.

7. Кравчук М.В. Правові основи будівництва Національних Збройних Сил України в 1914-1993 рр. (Орг-я. структура, штати): Історико-правове дослідження. Івано-Франківськ: Вид. «Плай». Коломия: видавничо-поліграфічне товариство «Вік», 1997. 292 с.

8. Кульчицький П. Суд і судочинство ЗУНР: законодавство і практика. *Вісник Львівського університету*. Серія юридична. 2013. Випуск 58. С. 68-73.

9. Макарчук С. Українська республіка галичан. Львів, 1997. 192 с.

10. Судова система та правоохоронні органи ЗУНР. URL: <https://studfile.net/> (дата звернення 30.05. 2020 р).

11. Тищик Б., Вівчаренко О. Західно-Українська Народна Республіка 1918-1923 рр. Коломия, 1993. 165 с.

Губ'як Х.

студентка І курсу

юридичного факультету

Тернопільського національного

економічного університету

Науковий керівник: к.ю.н., доцент

кафедри теорії та історії

держави і права ТНЕУ

Подковенко Т.О.

РОЛЬ ООН В МІЖНАРОДНОМУ ЗАХИСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Захист прав та свобод людини і громадянина є надзвичайно важливим зобов'язанням кожної сучасної демократичної держави. Дане твердження підтверджується і положеннями статті 3 Конституції України: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [1]. Дана модель захисту знаходить своє відображення у Загальній декларації прав людини, проголошеної Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р., Конвенції «Про захист прав людини і основних свобод» від 4 листопада 1950 р. і в цілому ряді інших міжнародно-правових актів. Важливу роль у захисті прав та свобод людини відіграє діяльність міжнародних органів та організацій.

Варто зазначити, що людство на шляху до утвердження прав і свобод людини пройшло тернистий шлях, крок за кроком обмежуючи всевладдя держави, поширюючи принцип рівноправності на все більше коло осіб та відносин між ними. Часто саме боротьба за права людини, за ширший спектор свободи ставала каталізатором широкомасштабних змін у суспільно-політичному житті тієї чи іншої країни, вела до нового осмислення ролі людини в її відносинах з суспільством та державою [2].

Міжнародний механізм захисту прав людини є цілісною системою міждержавних органів та організацій головним завданням яких є реалізація та захист міжнародних стандартів прав і свобод людини, або відновлення їх у випадку порушення. Також крім міждержавних органів та організацій є багато так званих неурядових правозахисних організацій, діяльність яких спрямована на захист прав та свобод людини.

Серед міжнародних механізмів захисту прав людини виділяють: 1) міжнародні органи, які діють в рамках угод з прав людини, складаються з незалежних експертів або представників урядів і приймають загальні рекомендації; 2) міжнародні несудові органи для контролю за дотриманням угод щодо прав людини, приймають конкретні рекомендації, обов'язковість яких базується на моральному авторитеті міжнародного органу; 3) міжнародні